

Філологічні науки

УДК 37.09

Гураль Оксана Ігорівна

викладач англійської мови

кафедри англійської мови технічного спрямування №1

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

Гураль Оксана Игоревна

преподаватель английского языка

кафедры английского языка технического направления №1

Национальный технический университет Украины

"Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского"

Hural Oksana

English Language Teacher of the

Department of the English Language for Specific Purposes №1

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

**ПРОБЛЕМА МОТИВАЦІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ
МОВИ**

**ПРОБЛЕМА МОТИВАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ
АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА**

**MOTIVATION PROBLEM IN THE PROCESS OF LEARNING
ENGLISH**

Анотація. Стаття висвітлює поняття «мотивація» та проблеми мотивації студентів в процесі навчання іноземної мови та присвячена дослідженню систем мотивації. Визначено вплив мотивації на продуктивність вивчення мови. Проаналізовано сучасні методи мотивації

навчання та їх вплив на студентів. Обґрунтовано теоретичні та практичні підходи до застосування певних методів мотивації.

Ключові слова: мотивація, особисті цілі, ефективність навчання, стимули, мотиви, групи мотивів, методи мотивації.

Анотація. Стаття освітає поняття «мотивація» и проблемы мотивации студентов в процессе обучения иностранному языку и посвящена исследованию систем мотивации. Определено влияние мотивации на производительность изучения языка. Проанализированы современные методы мотивации учения и их влияние на студентов. Обоснованы теоретические и практические подходы к применению определенных методов мотивации.

Ключевые слова: мотивация, личные цели, эффективность обучения, стимулы, мотивы, группы мотивов, методы мотивации.

Summary. The article investigates the term motivation and the students' problems of motivation in English language's studying process and the motivation systems. The effect of motivation on the productivity of studying foreign language is determined. Modern methods of motivation and their impact on students are analyzed. Theoretical and practical approaches to application of some methods of motivation are grounded.

Key words: motivation, personal purposes, studying efficiency, incentives, motivations, motivation groups, motivation methods.

Постановка проблеми. Поняття підвищення ефективності навчання та її мотивація й у теорії, і на практиці тісно пов'язані між собою.

Мотивація студентів залежить від багатьох факторів, таких як власні спонукання, його особисті цілі, уявлення та свідомі потреби студентів, створення передумов, опосередкований вплив вчителя та використання усього арсеналу мотивуючих засобів педагога [1]. Поняття мотивації є

надзвичайно актуальним на сучасному етапі вивчення проблем методики навчання іноземних мов. Для того, щоб ефективно керувати мотивацією студентів необхідно знати складові мотивації та її вплив на навчальний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мотивацію розглядають як систему спонукальних імпульсів, що спрямовують навчальну діяльність. Зокрема, І. А. Зимня визначає мотивацію як «запускний механізм» будь-якої діяльності людини, чи то праці, спілкування чи пізнання. На думку І. А. Зимньої, «живить і підтримує мотивацію відчутний, реальний, поетапний та кінцевий результат. За відсутності успіху мотивація згасає і це негативно позначається на виконанні навчальної діяльності. Крім потреб, мотивів та цілей, в якості спонукачів поведінки людини розглядають також інтереси, бажання і наміри» [2, с. 5].

На успішність студента впливає також і рівень його інтелектуального розвитку, ерудиція і вміння, з якими він приходить до ВНЗ. Проте в дослідженні А.О. Реана був виявлений цікавий факт: результати тестування студентів-майбутніх педагогів за шкалою їхнього загального інтелекту були зіставлені з рівнем успішності. Виявилось, що відсутній значущий зв'язок рівня інтелекту студентів із показниками успішності як із фахових предметів, так і з дисциплін загальногуманітарного циклу. Цей нібито дивний факт отримав подальше висвітлення в дослідженні В.О. Якуніна та М.І. Мешкова, які встановили ще одну суттєву закономірність. Виявилось, що «сильні» і «слабкі» студенти все ж таки відрізняються один від одного, однак не за рівнем інтелекту, а за мотивацією навчальної діяльності. Для «сильних» студентів характерною є внутрішня мотивація: вони мають потребу в опануванні професією на високому рівні, зорієнтовані на отримання міцних професійних знань і практичних умінь. Щодо «слабких» студентів, то їхні мотиви загалом зовнішні, ситуативні:

уникнути осуду і покарання за низьку успішність, не залишитися без стипендії тощо.

За результатами дослідження А.Г. Бугріменка, навчальна діяльність внутрішньо - і зовнішньомотивованих студентів відрізняється. Переважно внутрішньомотивовані студенти більше «занурені», залучені до навчального процесу. Вони характеризуються мотивацією самовизначеної навчальної діяльності: більш активні, свідомі, довірливі в плануванні свого учіння. Такі студенти приділяють однакову увагу як загальноосвітнім, так і вузькопрофесійним предметам. Вони більше орієнтовані на процес і результат навчально-професійної діяльності, ніж на зовнішні чинники (наприклад, педагогічне оцінювання).

Зовнішньомотивовані студенти не такі самостійні й довірливі в організації процесу навчання, менше «занурені» в навчальну діяльність. Їхню активність спричиняють не стільки пізнавальні або професійні мотиви, скільки зовнішні щодо процесу і результату навчальної діяльності чинники (наприклад, одержати стипендію). Зовнішніми щодо навчальної діяльності студента є численні прагматичні мотиви (відтермінування від армії, майбутнє працевлаштування тощо).

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення впливу різних методів мотивації на продуктивність навчання студентів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Мотивація - це внутрішня психологічна характеристика особистості, яка знаходить вираз у зовнішніх проявах, у відношенні людини до навколишнього світу, різних видів діяльності а навчально-пізнавальна мотивація студентів – це їх діяльнісний підхід до навчання, реалізація бажання навчатися та досягати мети.

Термін «мотивація» походить від лат. *movere* – «рухаю». Сутність його полягає в зовнішньому і внутрішньому спонуканні особи до діяльності задля досягнення конкретних цілей.

При зовнішній мотивації у студентів виявляється споживацьке ставлення до учіння, навчальний матеріал засвоюється (запам'ятовується) для близької цілі (відповісти на семінарі, скласти залік) і після відтворення швидко забувається. При внутрішній мотивації навчально-професійної діяльності у студента на першому місці - професійні та пізнавальні інтереси.

У дослідженнях зарубіжних психологів виявлено, що зовнішня мотивація у студентів зникає зі зникненням зовнішнього підкріплення. Вона знижує креативність, спонтанність, пов'язана з негативними емоціями, покращує виконання діяльності за певним алгоритмом її реалізації, проте знижує якість і обсяг розв'язання евристичних задач. До того ж студенти віддають перевагу вибору простих завдань або лише тих, за які можуть отримати винагороду.

Внутрішня мотивація пов'язана з більш високим рівнем когнітивної гнучкості, креативності, зростанням самоповаги, переважанням позитивних емоцій, інтересу, задоволення від роботи. У навчальній діяльності внутрішня мотивація корелює з кращим запам'ятовуванням матеріалу, високим рівнем засвоєння, наданням переваги розв'язанню оптимально важких завдань.

Не можна применшувати і ролі деяких «зовнішніх» мотивів навчання студентів, штучно протиставляти пізнавальну та соціальну мотивацію, адже це дуже збіднює реальне мотиваційно-сміслову забарвлення навчально-професійної діяльності. Соціальні мотиви - генетично первинні і виконують смислоутворювальну функцію в навчальній діяльності, тому їхній розвиток є важливою умовою успішності студента. Серед соціогенних потреб найсильніше впливає на ефективність навчальної діяльності потреба в досягненні (Г. Мюррей, К. Халл). У психологічній літературі мотивація досягнення здебільшого визначається як прагнення до змагання з самим собою у домаганні вищих результатів, як загальне

прагнення до покращення будь-якої діяльності, як переживання успіху в усякій значущій для людини справі та уникнення невдачі (М. Маєр, Д. Маклеланд, Ю.М. Орлов) [5, с. 310].

Студент із вираженою мотивацією досягнення ставить перед собою віддалені цілі, надає перевагу участі в довготривалій діяльності, а також прагне досягти унікальних результатів оригінальними засобами. Потреба в досягненні в своїй структурі має два головні компоненти - прагнення успіху і уникнення невдачі (Дж. Аткинсон). Загальна значущість цієї потреби є здобутком суб'єктивної оцінки можливості успіху-неуспіху (суб'єктивна ймовірність), енергії стимулу і сили мотиву досягнення.

У ролі мотивів можуть виступати різні потреби - фізичні, психічні, соціальні, а також інтереси, захоплення, схильності, емоції, установки, ідеали.

Існують різні групи мотивів:

- соціальні (прагнення особистості через навчання створити свій соціальний статус у суспільстві);
- спонукальні, які пов'язані з впливом на свідомість тих, хто навчається, певних чинників – вимог батьків, порад, прикладів викладачів, різних членів колективу);
- пізнавальні, що виявляються в пробудженні пізнавальних інтересів і реалізуються через отримання задоволення від самого процесу пізнання і його результатів;
- професійно-ціннісні, які відображають прагнення студентів отримати ґрунтовну професійну підготовку для ефективної діяльності в різних сферах життя [3, с. 178].

Складна проблема і важливе завдання вищої школи - формування професійних мотивів навчання студентів, вироблення в них потреби в опануванні професійних знань, умінь і навичок. При наявності професійної мотивації пізнавальна діяльність студента має розгорнутий, пристрасний,

наполегливий характер. Тоді він отримує насолоду від навчання, яке викликає в нього позитивні емоції, бажання працювати. Мотивація досягнення успіху визначає любов і захоплення своєю роботою, процесом навчання. Студенти виявляють ініціативу, створюють навколо себе творчу пізнавальну атмосферу. Вони демонструють готовність до успішної, результативної навчально-професійної діяльності. Навіть коли невдача — студенти виявляють оптимізм, не впадають у відчай, а приймають виклик і відкривають у собі нові творчі можливості для переборення труднощів.

Так, наприклад, у дослідженні мотивації досягнення майбутніх вчителів (В.М. Тимошенко) виявлено, що високий рівень мотивації досягнення тісно корелює з високим та адекватним рівнем домагань, адекватною високою самооцінкою. Особистісна тривожність здійснює гальмівний вплив на актуалізацію мотиву прагнення успіху в ситуації досягнення. Виявлено, зокрема, значущу кореляцію між рівнем мотивації досягнення та активністю студентів з іноземної мови, а також ефект Б.В. Зейгарник (що вища мотивація досягнення, то частіше у разі неочікуваної перерви в навчанні студенти відчують незадоволення і швидше повертаються до роботи над вивченням мови). Найтісніша кореляція спостерігається між рівнем мотивації досягнення й академічною успішністю (що вищий рівень мотивації, то краща академічна успішність студентів).

Проте в цьому дослідженні також встановлено, що у структурі мотивації майбутніх вчителів мотив уникнення невдачі переважає над мотивом досягнення. Мотив уникнення невдач поєднується, як правило, зі заниженим і нереалістичним рівнем домагань, неадекватною самооцінкою й високою особистісною тривожністю, що свідчить про загальний низький рівень мотивації досягнення. Мотив досягнення, який усвідомлюється багатьма студентами, має переважно декларативний характер і низький рівень розвитку діяльнісного компонента. Цьому зростанню перешкоджає,

зокрема, неузгодженість між метою і мотивом навчально-професійної діяльності студента, високий рівень його особистісної тривожності.

Допомагає успішному навчанню студентів мотивація самоствердження, бажання продемонструвати свої реальні й можливі досягнення. Вони виявляють наполегливість, високу емоційність у ставленні до своїх результатів. Хоча при невдачах може бути навіть стресовий стан, але студент швидко знаходить вихід із нього.

При наявності інших мотивів результати учіння студентів нижчі. Наприклад, мотивація уникнення невдач виявляється в експерименті на вибір завдання різної складності. Якщо студент залежить від успіху, він обирає стратегію обережності, при невдачах його діяльність дезорганізується. Студент уникає труднощів, відмовляється від подальшої роботи або надає перевагу найпростішим навчальним завданням.

Однак не тільки відчутна комунікативна "вага" мовного матеріалу може викликати лінгвопізнавальну мотивацію. В навчальному процесі по іноземній мові важливо стимулювати безпосередній інтерес до мови як такої.

Вчителю потрібно зуміти втілити багаті загальноосвітні можливості іноземної мови, а це означає - зосередити увагу учнів на самій мові на її здатності давати імена речам, ідеям, процесам, на ідіоматиці, на лінгвокраїнознавчому слові, на етимології. З цією метою слід надати роботі над мовою характер пошукової, дослідницької діяльності, в результаті якої у студента розвивається філологічна пильність, вміння бачити за безпристрасним мовним знаком значення і зміст.

Велику роль у цьому відношенні відіграє розвиток мовної здогадки. Раптові "просвітлення" з приводу того чи іншого значення слова, виразу і граматичної форми дають студентам велике задоволення і мотивують подальший лінгвістичний пошук. Вправляння в мовній здогадці можуть бути такими ж захоплюючими як і вирішення кросворду. Тому слід

постійно спонукати студентів до мовної догадки, націлюючи їх увагу на "підказки" і опори в самому матеріалі.

Важливо також спонукати студентів до накопичення мовного матеріалу. Для цього рекомендується застосовувати різноманітні мовні ігри, органічно включаючи їх в урок. Атмосфера азарту, дух змагання, радість перемоги активізують сприйняття і запам'ятовування. Ігри - змагання, пов'язані з групуванням мовних явищ на основі якогось принципу, сприяють перебору слів граматичних форм, графом в момент найбільш напруженої роботи мозку, і ще гарантує запам'ятовування. Тут маються на увазі ігри типу: "Який ряд загадає більше слів на тему...", "Який ряд швидше зробить...". За допомогою гри можуть бути засвоєні всі необхідні сторони мовного знаку, поборені особливі складності функціональної і формальної властивостей.

Вчителю потрібно тільки ясно уявити собі методичний потенціал кожної окремої гри, і її методичний "виграш".

Важливим видом внутрішньої мотивації є також інструментальна мотивація, тобто мотивація що випливає з позитивного відношення учнів до певних видів роботи.

Дидакти і педагогічні психологи в наш час все більше уваги приділяють методиці. В формі нейтрального сприйняття її одержати неможливо. Звідси лозунг: "Вчити вчитися," тобто "включати студента в самостійну навчальну діяльність, покласти його на позицію суб'єкта цієї діяльності, спрямувати і організувати цю діяльність таким чином, щоб студент приходив до відкриття тих чи інших фактів і законів, виробляв переконання, оволодівав методами вирішення задач, які йому пропонуються при вивченні того чи іншого навчального матеріалу".

Це означає, що необхідно озброїти студентів певними прийомами оволодіння іноземною мовою, раціональний зміст яких був би очевидним і імпував їм. Студентів слід в великій мірі ставити перед необхідністю

самостійного знайомства з новим мовним матеріалом, показуючи їм оптимальний шлях до цього.

Справа вчителя - керувати самостійною діяльністю студентів. Для цього потрібно по-перше намітити конкретну мету, до якої вони повинні прийти, познайомившись з тим чи іншим мовним фактом; по-друге, спеціальними прийомами сприяти концентрації уваги на суттєвих ознаках мовного матеріалу.

Одним з прийомів, з яким слід познайомити студентів при роботі над розширенням лексичного запасу, є створення картотеки і вміння керувати нею. На початковому етапі вона може складатися з карток з малюнками на зворотному боці яких написано відповідне слово на іноземній мові, на наступних етапах доцільно спонукати до складання картотеки по тематичному принципу. При цьому важливо переконати у використанні картотеки. В основі навчання мові належить концентричний принцип, що передбачає планомірне розширення тематики, тому є зручним мати під рукою тематично впорядкований матеріал: його можна легко "проінтегрувати" перед подальшим поповненням по даній темі.

Подібний зміст має складання власних граматичних довідників ("граматичних зошитів"), які також поповнюються від класу до класу. Граматичні явища в них слід зображати в таблицях і схемах, виділяючи кольором формальні ознаки. В цьому випадку узагальнений характер граматики виявиться особливо наочно. Такі граматичні довідники, складені самими студентами, є ефективним засобом систематизації граматичного матеріалу і отже, найважливішим пунктом закріплення граматичної бази.

Раціональні прийоми навчання повинні використовуватися студентами і при оволодінні іншомовним читанням. Читаючи текст, студенти повинні керувати, зокрема, таким правилом: охопити ціле, яке допоможе з'ясувати деталі, зменшить ступінь невизначеності, підкаже

узагальнений зміст тексту. При цьому треба вміти здобувати користь із заголовків, малюнків, таблиць, схем, що супроводжують текст, бачити в них інформаційну опору.

В результаті такого підходу студенти будуть озброєні методичним інструментарієм для подальшого вдосконалення навичок і вмінь з іноземної мови, що спонукає їх по мірі оволодіння знаннями і способами діяльності, систематично виявляти активне ставлення до набутих знань і до самого процесу пізнання.

Зростання професійного досвіду вчителя іноземної мови полягає перш за все у його оволодінні прийомами, що стимулюють спілкування. З їх допомогою він може будь-який матеріал програми повернути в комунікативне русло. Вчитель виробляє в собі здатність перетворювати живі враження дійсності в предмет спілкування на уроці. Ще тільки переступивши поріг класу, він перетворюється в партнера по спілкуванню "першого серед рівних" і одночасно організатора, пропонуючи відповідні ситуації і втягуючи в них студентів. Він прагне при цьому, щоб кожен знайшов свою форму виявлення в бесіді, показав свої можливості. Вже мовна "зарядка" початку уроку - це фактично комунікативна передмова уроку.

Від її характеру залежить наявність чи відсутність відповідної атмосфери. Навіть «чергова» розмова про погоду зможе викликати на розмову, якщо її побудувати не стандартно.

Висновок. Виходячи із сказаного можна зробити висновок, що якість виконання діяльності та її результат залежать перш за все від спонук і потреб індивіда, його мотивації, що викликає цілеспрямовану активність, яка визначає вибір засобів і прийомів, їх впорядкування для досягнення мети. Мотивація є запусковим механізмом будь-якої діяльності, чи то є праця, спілкування, чи пізнання. Живить і підтримує мотивацію видимий,

реальний, поетапний і кінцевий успіх. Якщо успіху немає, то мотивація згасає і це негативно позначається на виконавцеві діяльності.

Література

1. Мамарасулов У. Г. Мотивация – ключ к успеху в процессе обучения иностранному языку [Электронный ресурс] / У. Г. Мамарасулов // Молодой ученый. – 2012. – №4. – С. 432-434.
2. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе/ Г. В. Рогова, Ф. М Рабинович., Т. Е. Сахарова – М.: Просвещение, 1990. – 267 с.
3. Ніколасва С.Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. - К.: Ленвіт, 1999. - 269 с.
4. Пассов Е.И. Ціль навчання іноземної мови на сучасному етапі розвитку суспільства // Иностранный язык. - 1997. - №6. - С. 11-12.
5. Яцишин О.М. Визначення оптимальної структури мотиваційного синдрому вивчення англійської мови студентами економічних спеціальностей // Мова. Культура. Бізнес. - К., 2003. - Вип. 1. - С. 308-316.